

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ СПІЛКУВАННЯ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ

Л.М.НИКОЛЕНКО

Україна, м.Дніпропетровськ, Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара

Спілкування є однією з найважливіших категорій педагогічної науки. Проблема спілкування займає чільне місце в загальній, соціальній, професійній, віковій та інших галузях педагогічної науки. Професійну педагогіку можна цілком розглядати через призму спілкування, тому що всі сторони процесу професійної діяльності так чи інакше опосередковані спілкуванням, котре породжує такі феномени, як сприйняття і розуміння людьми один одного, лідерство і керівництво, згуртованість і конфліктність тощо.

Педагоги і психологи по-різному розуміють роль і місце спілкування в процесі професійного становлення і розвитку майбутнього спеціаліста (О.Бодальов, М.Бахтін, М.Корнєв, І.Пасічник, М.Каган, К.Абульханова-Славська, Т.Титаренко, Я.Яноушек, В.Семіченко, Г.Денисенко, Н.Чепелева та ін.). Це поняття наповнюється специфічним змістом і щодо проблеми педагогічного спілкування (Н.Волкова, С.Максименко, С.Савчин, О.Коропецька, Г.Балл, Н.Пов`якель, Л.Орбан-Лембрик, В.Москалець, О.Киричук, Т.Яценко, З.Карпенко).

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив виокремити певні підходи, за якими здійснюються дослідження проблеми спілкування в структурі професійної підготовки майбутніх спеціалістів.

Представники *психолого-педагогічного* підходу (Г.Балл, І.Бех, М.Боришевський, О.Киричук, О.Коропецька С.Максименко, В.Москалець, Н.Пов`якель, В.Рижов, М.Савчин, С.Терешук, Т.Титаренко) вважають, що спілкування є особливою формою активності людей, через яку створюється їх колективна, спільна діяльність. Об`єктом спілкування як діяльності є сама спільна діяльність, співдіяльність, співробітництво людей як системний об`єкт, на який спрямована особлива активність учасників співробітництва.

Спільна діяльність включає в себе багато різнорівневих компонентів:

- самі люди, учасники спільної діяльності;

- об'єкт спільної діяльності як частина діяльності, на яку спрямовані дії учасників спільної діяльності;
- дії учасників спільної діяльності стосовно об'єкта;
- продукти або результати спільної діяльності (матеріальні об'єкти, які задовольняють потреби учасників або нематеріальні досягнення колективної діяльності, які так чи інакше призводять до їх задоволення).

Суб'єктом спілкування є самі люди, учасники спільної діяльності, співробітництва, причому не кожний зокрема, а саме всі разом, взяті як група, спільність, колективний чи сукупний суб'єкт.

На думку вказаних авторів, суть спілкування полягає у перетворенні індивідуальної активності в спільну, колективну діяльність, у співробітництво. Цей процес позначається як інтеграція, через яку глибше розкривається сутність спілкування.

В якості продуктів, результатів спілкування вчені виокремлюють рівень інтеграції предмета спільної діяльності і співробітництва у вигляді єдності мотивації і направленості, предметно-цільової і ціннісної єдності учасників спільної діяльності і групи в цілому; рівень інтеграції групи як суб'єкта спільної діяльності у вигляді психологічної єдності групи, згуртованості, взаєморозуміння тощо; рівень інтеграції колективних дій у вигляді узгодженості, злагодженості, впорядкованості, організаційної єдності.

У педагогічних та психологічних працях спілкування представляє собою унікальну діяльність, через яку окремі люди специфічним чином об'єднуються у спільність, індивідуальні діяльності зливаються у співробітництво, індивідуальне буття переходить у співбуття, окремі «голоси» стають діалогом. Ідеальним результатом спілкування виступає справжня колективна діяльність людей і справжня діалогічність їх стосунків. Стосунки між викладачами і студентами повинні будуватися на основі партнерства, діалогічної взаємодії. При цьому не обійтися без розуміння та врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів у процесі професійної підготовки, необхідності створення сприятливих умов для реалізації творчого потенціалу студентів і здійснення ними самоуправління своєю професійною підготовкою та особистісним розвитком.

Акмеологічний підхід представляють такі відомі вітчизняні вчені, як К.Абульханова-Славська, Б.Ананьєв, А.Деркач, Л.Орбан-Лембрик та інші. Вони розглядають закономірності, чинники, що забезпечують вищий рівень досягнень зрілих

людей у будь-якій галузі діяльності, в тому числі й педагогічній. До основних характеристик зрілої особистості дослідники відносять: розвинуте почуття відповідальності, потреби в турботі про інших людей, здатність до активної участі в житті суспільства й ефективного використання своїх знань і здібностей, психологічної близькості з іншою людиною, конструктивного вирішення різноманітних життєвих проблем на шляху до найбільш повної самореалізації. Важливою характеристикою зрілості є визначення у групі соціально-психологічних властивостей та якостей індивіда. На соціально-педагогічному рівні дістають визнання професійні, організаторські, комунікативні та інші здібності, суттєві для ефективного здійснення педагогічної діяльності. Виховання культури спілкування розглядається як один із перспективних шляхів продовження акме – найбільш активного творчого періоду життя людини.

Прихильники *етнопсихологічного* підходу (А.Деркач, В.Казміренко, Л.Карамушка, В.Крисько, О.Молл, Ю.Палеха, В.Третяченко та ін.) дотримуються думки про те, що етнокультурна та етнопсихологічна детермінація процесу спілкування здійснюється на трьох рівнях: соціальному (зміст спілкування визначається пануючими суспільними нормами); рівні культурного життя суспільства (форми спілкування, його мова, способи реалізації комунікативних процесів залежать від етнічних, історичних, професійних, психологічних, вікових та ін. особливостей кожного конкретного типу культури); рівні управлінської культури організації, взаємозв'язків та етнопсихологічних особливостей її членів.

Г.Андреєва, Н.Коломінський, Я.Шкурко, Г.Юркевич та інші вчені стоять на позиціях *соціально-психологічного* підходу у дослідженнях професійної підготовки майбутніх фахівців. Науковці наголошують на тому, що педагогічна діяльність не може існувати поза комунікацією, без співпраці й діалогу, без взаємодії та прийняття учасниками педагогічної взаємодії один одного. Діяльність педагога розуміється ними як соціально-педагогічна, де спілкування відіграє важливу роль, що зумовлено особливою значущістю соціальних функцій професії педагога й психологічними особливостями учасників педагогічного процесу. Мається на увазі побудова комунікативного зв'язку між суб'єктами, в соціальній групі, колективі.

Таким чином, міжособистісне спілкування виступає соціально-психологічним механізмом професійної підготовки майбутніх корекційних педагогів. Внутрішнім боком його виступає соціально-психологічне відображення, багаторівневі стосунки, зовнішнім – комунікація в її взаємопов'язаних функціях. Найпродуктивнішим типом

взаємовідносин у цьому процесі вважається діалогічний тип, який є універсальною, необхідною умовою ефективності педагогічної діяльності, розкриття потенційних можливостей учасників взаємодії. Учитель має вільно організовувати діалог із різними за фахом людьми, реальними й віртуальними партнерами, вдаючись до вербальних, невербальних засобів комунікації, активно використовуючи можливості комп'ютерних мереж для організації плідного взаємообміну інформацією. Він має не тільки застосовувати сучасні інформаційні технології, але й співпрацювати, конкурувати з ними, з необмеженими інформаційними ресурсами, користуватися комплексом комунікативних послуг, передбачених інформаційно-освітнім середовищем. Увесь процес педагогічного спілкування, який складає сутність професійної підготовки педагогів, повинен здійснюватися на гуманістичних засадах.

У розгляді даного підходу великий інтерес для нас представляють роботи В. Грехнєва, який розглядає культуру спілкування педагога як показник його професіоналізму і вважає професійну культуру спілкування вчителя соціально значущим показником його здібностей і вмінь будувати свої взаємини з іншими людьми: здібності й уміння сприймати, розуміти, засвоювати, передавати зміст думок, почуттів, прагнень у процесі рішення висунутих педагогічною діяльністю конкретних завдань навчання й виховання. Професійна комунікативна культура вчителя, на думку науковця, не виникає з нічого, вона формується за певних умов здійснення педагогічної діяльності, а тому ніби вбирає в себе всі її особливості, будується на ній, є найважливішою складовою частиною, засобом цієї діяльності. Тому комунікативна культура вчителя завжди є показником того, як, яким чином, за допомогою яких способів спілкування вчителю вдається реалізувати загальні соціально значущі принципи навчання й виховання. Чим ширший творчий діапазон застосовуваних учителем прийомів і засобів спілкування в успішному рішенні навчально-виховних завдань, тим вищий рівень його професійної культури [1].

Саме тому, говорячи про професійне спілкування корекційного педагога, насамперед ми повинні розглядати його у всіх аспектах, бачити у всіх взаєминах уміння досягати поставлених цілей.

Література:

1. Грехнев В.С. Культура педагогического общения: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1990. – 144 с.
2. Андреева Г.М. Социальная психология. – 2-е изд., – М.: МГУ, 1988. – 432с.
3. Блинова Е.Е. Формирование открытости к общению у будущего учителя: Дисс. ...канд. психолог. наук: 19.00.07. – Херсон, 2000. – 170с.

4. Вітюк Н.Р. Психологічні особливості формування комунікативних здібностей у майбутніх вчителів. Автореф. ... дис. канд. психол. наук. Рівне, 2002. – 20с.